

"Där glödande metall en gång flödade"

Förändringen av rummet och synen på det förflutna, det globala och framstegstanken efter nedläggningen av stålverket i småstaden Hangö under 2010-talet.¹

Christoffer Holm

doktorand i Allmän historia, Åbo Akademi, finansierad av Svenska Kulturfonden
forskningsassistent, Klasskamp på svenska, finansierat av Konestiftelsen

Inledning - Den plötsliga förlustens dramatik

En man på bensinstationen sade vemodigt: "Ni river vår fina fabrik." Sedan finns det unga som sagt att det är bra att vi river. Då är det lättare att glömma och det ger hopp om att något nytt kommer. Stålverket har stått som ett monument över konkursen.²

Sommaren 2012 stod småstaden Hangö och den omgivande regionen västra Nyland i sydvästra Finland inför en chockartad ekonomisk, strukturell, social och mental motgång. Områdets största privata arbetsgivare, stålverket i Koverhar, hade gått i konkurs. Ekonomiska svårigheter hos den internationella ägaren, stålkoncernen FN-Steel, ledde till att stålverket och masugnen i Hangö stängdes över en natt. I bakgrunden låg det globala marknadsläget och en lång kamp mot mer moderna och effektiva stålverk. Drygt 400 personer förlorade sin arbetsplats i konkursen, och regionen stod inför en kris.

Två år senare hade de sista försöken att hitta en ny ägare till det konkursdrabbade stålverket misslyckats, och verket inklusive masugnen och ett tiotal fabriksbyggnader såldes som skrot till ett rivningsföretag. De av konkursförvaltaren, kommunen och medierna länge närda förhoppningarna om att ge stålverket nytt liv hade grusats.

Citatet ovan är hämtat från en intervju med byggnadsingenjör Alexandra Forsén i tidningen Västra Nyland i maj 2015, tre år efter konkursen. Forsén ansvarade då för de första skedena av rivningen och fick i den processen motta dessa mycket tudelade tankar om det forna stålverkets öde från lokalbefolkningen i det intilliggande bysamhället Lappvik. Rivningen möttes med både nostalgi och framtidstro. Citatet bjuder redan i sig självt in till en omfattande analys, och sammanfattar faktiskt en stor del av vad som har hänt, lyfts upp och diskuterats åren efter att stålverket i Koverhar dömdes till

---

¹ Denna text grundar sig på min doktorsavhandling. Texten är en omarbetad forskningsplan och inledning till min forskning, och utgår mest från teori och hypoteser i och med att jag i skrivande stund ännu inte samlat in mitt huvudsakliga material i form av intervjuer och frågeformulär med de tidigare stålverksarbetarna.

² Eva Hagman, 'Koverhar byter ansikte', Västra Nyland 27.05.2015

rivning. Vemodet och nostalgien finns med, önskan att glömma likaså. Stålverkets status som ett monument, samt dess betydelse som plats och rum antyds, oberoende av om det är ett negativt eller ett positivt sådant. Även behovet av att skapa något nytt liksom hoppet om en positiv framtid kan läsas mellan raderna. Citatet antyder också att synen på stålverkets och Koverhar-områdets framtid var en generationsfråga. De yngre hoppades på något nytt utan att till synes skänka det man förlorat en desto större tanke, medan de äldre kom ihåg vad stålverket hade gett i det förflutna och inneburit för lokalsamhället, och därmed saknade det.

En dylik analys av Forséns citat är givetvis en förenkling av både det som uttrycktes i det här specifika fallet liksom av vad som har varit faktum för de tidigare anställda och samhället kring fabriken efter konkursen 2012 och rivningsdomen 2014. Trots det ger citatet oundvikligen en mycket plausibel bild av vad stålverket väckte för känslor de närmaste åren efter att det hade gått i konkurs. Något "fint" hade förlorats och revs nu, men gav samtidigt utrymme för något nytt.

Förändring - En brytning och ett nytt samhälle?

I denna process tar min forskning avstamp för att beröra vad som sedan 1970-talet kallats för deindustrialisering, en global process som först drog igenom nordöstra USA och där lämnade efter sig otaliga fabriksruiner i vad som i dag kallas rostbältet. Snart fortsatte samma utveckling i Europa och har de senaste decennierna berört även den övriga världen inklusive Norden i allt större grad.

Deindustrialisering, eller i en svenskare form avindustrialisering, är en process med många utgångspunkter, och ännu fler konsekvenser. Processen är ett fenomen i sig, förändrar strukturer på både ett lokalt och globalt plan, berör politik, identitet och välfärd, grundar sig på globalisering, ekonomiska system samt liberalisering, och både förutsätter och möjliggör modernisering och utveckling.³ Överlag innebär avindustrialisering också en övergång till det postindustriella, som till skillnad från begreppet avindustrialisering har en mycket längre historia. Redan mitt i första världskriget, år 1917, skrev den brittiska arkitekten Arthur Penty, en stor kritiker av kapitalismen, om den postindustriella staten:

...no compromise with things as they are, can save us from that great and universal catastrophe in which the civilization of industrialism will find its inevitable ending.⁴

---

³ Se exempelvis: Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society*, New York (1973), Anna Storm, *Post-industrial Landscape Scars* (2014), Paul Agnidakis, *Rätten till platsen. Tillhörighet och samhörighet i två lokala industrisamhällen under omvandling*, Höör (2013), Maths Isacson, *Industrisamhället Sverige. Arbete, ideal och kulturarv* (Lund 2007) och Peter Ehrström, *Från bomull till kunskapsindustri – en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa* (Vasa 2010).

⁴ Arthur Penty, *Old Worlds for New. A Study of the Post-Industrial State* (London 1917), s. 186.

Pentys åsikter var givetvis färgade av en politisk övertygelse, men säger ändå mycket om betydelsen av industrin, och en hotande förlust av den, redan då. Konsekvenserna i själva avindustrialiseringsprocessen är för det mesta, åtminstone inledningsvis, negativa. Arbetslöshet, ekonomiska förluster och sociala problem uppkommer. Identitet, tillhörighet, framtidstro och trygghet påverkas. Samtidigt kan avindustrialiseringen på längre sikt leda till något nytt, modernare, miljövänligare och i övrigt mera givande lösningar för lokalsamhället. Att något gammalt försvinner lokalt kan även öppna upp möjligheter för något nytt ur ett globalt perspektiv, i ett annat land, i ett annat lokalsamhälle. Debatten om detta kom igång redan på 1940-talet i och med ekonomen Joseph Schumpeters klassiska teori om kreativ förstörelse som en drivkraft i ekonomin och samhällsutvecklingen.⁵

Samtidigt är avindustrialiseringen som både begrepp och process något som måste beaktas mångdimensionellt och granskas kritiskt. Varje fall som kan omfattas av denna process är unikt. Även fallet Koverhar och Hangö handlar om mycket mera än enbart ännu ett offer i den globala avindustrialiseringen.

Avindustrialiseringens konsekvenser har de senaste decennierna studerats ur ett flertal perspektiv, av sociologer, etnologer, ekonomer, geografer, antropologer och i viss mån även av historiker. Fokus har legat på hur samhället förändras ekonomiskt, socialt och strukturellt, hur de tidiga arbetarna minns sin fabrik och hur vissa samhällen har lyckats resa sig efter förlusterna och skapa något nytt⁶. Industrinedläggningarna och konsekvenserna efter dem har ändå uppmärksammats i mycket större mån utanför forskarsamhället. Publikationer med fotografier, minnesberättelser och tydligt nostalgiska, romantiserande och estetiserande drag har skapats i mångfald särskilt i Nordamerika, ibland även kopplat till det akademiska⁷. Speciellt det övergivna och förfallna har fascinerat, och det (post)industriella sublima har blivit ett begrepp⁸.

Men hur samhället och särskilt de tidigare arbetarna upplever förändringen, särskilt av samhället och rummet, har diskuterats och studerats i mycket mindre mån, särskilt i ljuset av hur historien och synen på historien påverkar detta, vilken betydelse brytningsskeden får i processen och vad dessa brytningsskeden har för inverkan på omstruktureringen som genomförs med tanke på framtiden. Ofta har

---

⁵ Joseph Schumpeter. *Capitalism, Socialism and Democracy*. London (1942).

⁶ Se exempelvis: Jefferson Cowie & Joseph Heathcott (red.) *Beyond the Ruins: The Meaning of deindustrialization* (Ithaca 2003), Margaret Cowell, *Dealing With Deindustrialization*, London (2015) och Steven High, *One Job Town*, Toronto (2018).

⁷ Se exempelvis: Steven High & David W. Lewis, *Corporate Wasteland*, Ithaca (2007) och Sean T. Posey, *Lost Youngtown*, Charleston (2016)

⁸ David E. Nye, *American Technological Sublime*, Cambridge (1994)

dessa berättelser stannat vid nostalgin, saknaden och sorgen, eller vid analyser av hur synen på arbete och den egna identiteten förändras. De flesta studierna har också behandlat enbart de omedelbara konsekvenserna av fabriksnedläggningar, på arbete, kapital och samhällen.

Min forskning strävar efter att gå på djupet i vad det innebär för de tidigare arbetarna att de materiella minnena av deras förflutna raderas och en strukturomvandling föder något nytt. Denna förändring är både långsiktig och komplex, och har en stark grund i uppfattningen om det förflutna. Hur ser arbetarna på förändringen, blickar de tillbaka, ser de framåt, och vad betyder strukturomvandlingen för dem? Hur de ser på det förändrade samhället är intressant att relatera till de otaliga teoretiska begrepp och definitioner vi har myntat för det samhälle som västvärlden idag lever i, ett samhälle som de senaste decennierna upplevt och fortsättningsvis upplever förändring på otaliga plan. Upplever arbetarna att vi lever i ett postindustriellt samhälle och hur ser de på modernitet och framsteg, koncept som länge styrt vår samhällsutveckling och i förlängningen fött begrepp som postmodernitet, en "andra modernitet" och risksamhället?⁹ Dessa frågor diskuteras genom att nå arbetarnas minne av och uppfattning om det förflutna samt syn på nuet och framtiden, och en möjlig konflikt däremellan. I Hangös och Koverhars fall handlar det om huruvida samhället nostalgiskt blickar bakåt på vad som varit samtidigt som kommunen arbetar för att se framåt. I denna process får media en omfattande roll. Medierna för fram de olika parternas uttryck och arbetar därmed i både tillbakablickandets och framåtsträvandets tjänst.

En avgörande komponent i allt detta är den starka tron på samhällsutveckling genom industrin som länge präglat samhällssynen i västvärlden. I dag är den utan tvekan ifrågasatt, men på lokalplanet kan den trots det vara fortsatt stark. Hur uppfattar den tidigare fabriksarbetaren det förflutna och framtiden, det postindustriella samt modernitet och framsteg i en process av strukturomvandling efter förlusten av en dominerande och symbolisk industri? Begränsar framstegstänkandet möjligheterna till förändring och anpassning för att istället skapa nostalgi och konflikt?

Upplevelsen - Historiska lager och det förflutna i nuet

För att kunna analysera den potentiella spänningen, och se vart samhället uppfattar sig vara på väg, måste man komma åt olika historiska lager i samtiden. I Koverhars fall har dessa handlat om bland annat nostalgi, brutna framtidsvisioner och det västerländska moderniserings- och framstegstänkandet som plötsligt inte längre kan motiveras. Ur ett historiskt perspektiv kan man här komma åt hur dessa skeden

---

⁹ Ulrich Beck, *Risksamhället. På väg mot en andra modernitet* (Uddevalla 2005), Zygmunt Baumann, *Liquid Modernity*, Cambridge (2000) David Harvey, *The Condition of Postmodernity*, Cambridge (1990) och Alastair Bonnett, *The Geography of Nostalgia. Global and Local perspectives on Modernity and Loss*, (London 2016).

och brytningen mellan det förflutna och omstruktureringen påverkar samtiden. Samtidigt kan man potentiellt spåra skillnader i vad vi kallar historia (den "skrivna" historien) och hur man i nuet uppfattar det förflutna och exempelvis är nostalgisk över det som varit.

Även i fallet Koverhar finns det ett flertal exempel på detta. Historia glöms bort eller ignoreras och synen på nuet byggs upp av en personlig syn på det förflutna, inte mediernas eller företagshistorikens berättelser om det förflutna. I fallet Koverhar handlar ett exempel om just detta. Koverhars förflutna har nämligen omfattat motgångar, och dessa skulle på flera sätt ha kunnat erbjuda möjligheter för arbetarna att åtminstone delvis förbereda sig på vad som inträffade sommaren 2012, och ändra sin syn på samhällets möjliga framtid. Särskilt under 1980-talet var verket nedläggningshotat och kan sedan detta anses ha kämpat för sin existens, genom egna ekonomiska kriser, globala konjunkturer och ägarbyten. Betydelsen av viljan att bevara, rädslan för förlust, tron på industrin, oviljan eller oförmågan att ta risker, att glömma eller ignorera samt tron på styrkan i långvariga institutioner omfattas här. En snabb blick på hur arbetarnas röst hördes i media sommaren 2012 vittnar nämligen om att de nästan 30 år efter det kanske största nedläggningshotet för Koverhar år 1986, och en lång och nästan oavbruten kamp sedan dess, ännu såg hoppfullt på en framtid. Koverhars masugn skulle renoveras för 35 miljoner euro, och konkurrenskraften skulle säkras. Redan innan projektet kommit igång verkade den tidigare oron vara som bortblåst.¹⁰ Det säger mycket om synen på det förflutna i nuet. Så arbetarna en annan framtid än den industriella då konkursen kom, eller var den enda framtiden fortsättningsvis industriell trots att stålverket länge kämpat för sin överlevnad?

Bilden av det förflutna skapas alltså i nuet och omformas enligt situation, en del lyfts upp, en del glöms bort. Samtidigt påverkar denna bild nuet. För att förstå det samtida i omfattande förändringsprocess såsom exempelvis avindustrialisering och strukturomvandling måste man komma åt synen på det förflutna i nuet.¹¹ Vilken roll en stark förankring i västerländskt framstegstänkande, och den starka tron på industrin som drivkraft för modernisering och välfärd, har här är också intressant. Betydelsen av den skrivna historiens, det uppfattade förflutnas och en historiskt förankrad samhällssyns inverkan på nuet är något som borde diskuteras och analyseras i den samhällsförändring vi står inför idag. Där fungerar Koverhar som ett fall bland många, men i och med ett flertal särdrag som ett mycket lämpligt sådant.

---

¹⁰ Pia Santonen, 'Tunga industrin i Koverhar fortsätter', hämtat från: <https://svenska.yle.fi/artikel/2011/04/26/tunga-industrin-i-koverhar-fortsatter> 19.3.2019.

¹¹ Jämför med bland annat Alice Mah, *Industrial Ruination, Community, and Place: Landscapes and Legacies of Urban Decline* (Toronto 2012).

I bakgrunden finns förutom det globalas påverkan även kapitalismens drivkrafter och kanske framförallt de risker som förhållandet till det globala och kapitalismen skapar vid sidan av tillväxten och framstegen. En industristads förhållande till detta är mycket intressant, särskilt i kristid. Ett av de mest intressanta exemplen på detta i Koverhars relativa närmiljö är den forna varvstaden Malmö i Sverige. Här kämpade staden länge för fortsatt och ersättande motsvarande industri som den som hade förlorats, särskilt då varvet lades ner, något som kan liknas vid Hangös kamp för Koverhar sedan 80-talet och även de första åren efter konkursen 2012.¹²

Då man nämner kapitalismens drivkrafter går tankarna snabbt till Karl Marx, men i modern tid är det främst geografen David Harveys tankar som lämpar sig för en undersökning av en industristads transformation. Då Harvey i mitten av 80-talet började diskutera kapitalismens förutsättningar och konsekvenser hade många städer redan börjat arbeta för att övergå till det postindustriella.¹³ Men vissa städer verkar ha kämpat emot, och frågan är om inte Hangö kan räknas till en av dem, som endera omedvetet höll sig fast i vad man trodde att skulle kvarstå, eller medvetet ignorerade risker och valde att inte förbereda sig på en verklighet efter industrin? Spänningen mellan två vägar fanns alltså redan på 80-talet, men först efter 2012 tvingades man inför ett vägskäl.

Spänningen - Kommunen mot arbetaren?

Om citatet i inledningen av denna text ger en inblick i spänningsförhållandet och brytningskedet mellan vad som varit och vad som ska komma, ger titeln på texten en inblick i den konkreta strukturomvandling som Hangö stått inför sedan 2012. Medan citatet står för invånarnas och troligtvis de tidigare arbetarnas perspektiv, står titeln för kommunens perspektiv. Förutom en potentiell motsättning mellan tillbakablickande och vart samhället är på väg, finns här även ett flertal andra hypotetiska motsatspar. De handlar om det förflutna mot framtiden samt invånare mot kommun, men också nostalgi mot framtidstro och passivitet mot aktivitet.

Titeln på denna text är hämtad ur stadsdirektör Denis Strandells anförande vid avtäckningen av det minnesmärke över stålverket i Koverhar som i dag står utanför det tidigare fabriksområdets port. Vid avtäckningen i oktober 2016, drygt två år efter beslutet att stålverket skulle rivas, lyfte Strandell upp vilken förändring Koverhar stod inför. I samma mening nämnde Strandell både Koverhars förflutna och framtid:

---

¹² Se Ståle Holgersen, *Staden och kapitalet. Malmö i krisernas tid* (Göteborg 2017).

¹³ David Harvey, *Urbanization of Capital* (Oxford 1985) och Holgersen, s. 13.

Vi kommer idag få höra många intressanta historier om fabriken och dess människor och blicka bakåt för en stund men imorgon blickar vi redan framåt och där ser vi Koverhars andra kommande, företagsverksamhet som breder ut sig där glödande metall en gång flödade, en hamn fylld av fartyg och Lappvik bysamhälle som vaknar till en ny morgon.¹⁴

Något nytt skulle därmed skapas där "glödande metall en gång flödade", och i den processen möts både uppfattningen om det förflutna och uppfattningen om nuet. I processen möts också föreställningar om det moderna eller postmoderna samhället, avindustrialisering, globalisering, framsteg, utveckling och utopier, men hur påverkas dessa? Mycket handlar om förlust gentemot vad som kan komma i stället. Hur uppfattar kommunen och de tidigare stålverksarbetarna förändringen i och med strukturomvandlingen? Vad förlorar man, konkret och symboliskt, och vad ser man att kan kompensera för det och komma istället? Påverkas detta av mera än nostalgi och hur man brukar sin historia?

I en större kontext berör detta även hur globalisering och avindustrialisering har påverkat både Svenskfinland och glesbygden, något som är tämligen utforskat. Precis som i exempelvis Rostbältet i USA är det glesbygd och arbetarklass som drabbas av avindustrialisering, globalisering och strukturomvandling. I Hangös fall kan man dessutom påvisa hur en etnisk minoritet påverkas av dessa processer, och i ljuset av framstegs- och moderniseringstänkandet som i Finland långt handlar om ett nationellt, och språköverbyggande, efterkrigstida samhällsbygge, blir frågan ännu intressantare. I Finland finns flera glesbygder, även svenskspråkiga sådana, som stått inför samma situation. Vid en analys av avindustrialisering, ofta i allmänhet och speciellt i fallet Koverhar, omfattas klass, ålder, genus och språk, och resultatet kan visa hur dessa aspekter påverkar minneskultur, identiteter, synen på avindustrialisering och strukturomvandling, samt i Hangös fall en profil som på ytan präglas av Hangö som en känd sommarstad, men som för lokalbefolkningen är mer mångbottnad.

För att komma åt detta rekonstruerar avhandlingen betydelsen av stålverket i det förflutna, av förlusten och förändringen samt av framtidsutsikterna, ur olika intressegruppers perspektiv. På ett större plan handlar detta om hur samhället upplever den pågående förändringen, men med nedslag i hur de tidigare arbetarna, kommunen och medierna har uppfattat och talat om de historiska lagren och brytningarna med tanke på samtiden. Det är alltså uppfattningen och det erfarenhetshistoriska som står i fokus, inte social, ekonomisk eller strukturell förändring. Den potentiella konflikten eller brytningen mellan det förflutna och samtiden syns genomgående i analysen av uppfattningen om förändringen.

---

¹⁴ Tal av stadsdirektör Denis Strandell vid invigningen av minnesmärket över stålverket i Koverhar, utanför stålverkets tidigare port, Hangö, 12.10.2016

Platsen - Det symboliska och identitetsskapande stålverket

Stålverket som plats och symbol har en avgörande betydelse i både avindustrialiseringen och strukturomvandlingen, liksom i nostalgin, varför ett rumsligt perspektiv också blir betydelsefullt i avhandlingen. Rummet är av betydelse även i och med att Koverhar hypotetiskt skapade en starkare "miljöbunden industrikultur" än en "klassbunden gruppkultur". Det var i första hand platsen som konstruerade identiteten, vilket etnologerna Bo Lönnqvist och Ivar Nordlund har kunnat konstatera för en fabrik i ett mycket likande samhälle som Hangö i Svenskfinland, cellulosa-fabriken i Tolkis i Borgå, i en studie som inleddes redan på 1970-talet.¹⁵

Stålverket var hypotetiskt också en symbol för framsteg på ett flertal sätt, både lokalt och nationellt, och utifrån detta tankesätt kom konkursen som ett hårt slag mot den västerländska framstegstanken, även på lokalplanet¹⁶. Denna hypotes underbyggs redan av de forna arbetarnas och Hangö stads retorik kring minnet av stålverket som en "kronjuvel", "bastion" och "stålmajestät". Analysen går med denna hypotes som grund därefter in på hur förlusten av denna symbolik och platsbundna identitet får en fortsättning i nostalgiska reaktioner (i forskningen ofta kallat *smokestack nostalgia*¹⁷), medvetet och omedvetet historiebruk samt andra processer kring historiemedvetande. Dessa reaktioner har i fallet Koverhar handlat om allt från musik och romantiserande reportage i media till skapandet av ett minnesmärke och amatördokumentärer.

Även då det gäller nostalgin utgår jag från att rummet är avgörande. Detta synsätt är egentligen något av en tillbakagång till den ursprungliga forskningstraditionen inom och synsättet på nostalgi som fenomen. Under det senaste seklet har nostalgi ofta kopplats till en svunnen och/eller förlorad tid, men ursprungligen var nostalgin starkare kopplad till geografi och rum. Socialgeografen Alastair Bonnett har lyft upp behovet av att återigen ge geografien mera rum i förhållandet till nostalgin, något som även den rumsliga vändningen inom historia talat för relativt länge då det gäller det förflutna överlag. Bonnett lyfter upp den "sammanlänkade naturen hos modernitet, geografi och nostalgi" samtidigt som hon påpekar att globaliseringen arbetar emot detta förhållande. Globaliseringen har, åtminstone på vissa håll, underminerat det lokals betydelse och samtidigt reducerat platsens och rummets betydelse, något som kallats både "end of geography" och "end of place". Samtidigt är det enligt Bonnett tydligt att platser och rum, både lokala och globala sådana, har en stor betydelse för människan i dag.¹⁸ I Hangö kan man

---

¹⁵ Jämför med Bo Lönnqvist et al. *Industrisamhälle och arbetarkultur* (Helsingfors 1997).

¹⁶ Reinhart Koselleck, *The practice of conceptual history* (Stanford 2002).

¹⁷ Tim Strangleman, "Smokestack Nostalgia": 'Ruin Porn' or Working-Class Obituary: The role of Deindustrial Representation', *International Labor and Working-Class History* (December 2013) och Cowie & Heathcott.

¹⁸ Bonnett, s. 1, 2, 13.

dessutom argumentera för att symboliken och nostalgin sträcker sig utöver det lokala, vilket oberoende av synsätt därmed borde tillskriva stålverkets betydelse i det förflutna och nuet mera auktoritet. Tillsammans med teorin om en miljöbunden industrikultur blir det tydligt att nostalgin och uppfattningen av det förflutna kring stålverket har minst lika mycket potential att vara spatial som temporal.

Denna bakgrund öppnar upp för analysen av huruvida dessa reaktioner skapar spänning då samhället samtidigt strävar efter att finna nya strukturer för att ersätta de förlorade, och genomgår en strukturuomvandling, i rummet Koverhar. Det hypotetiska konfliktförhållandet handlar även om hur förlorad symbolik och utopier (framstegs- och moderniseringstänkandet) kring den symboliska basindustrin kolliderar med kommunens satsningar på nya och moderna arbetsplatser. Hittills har Hangö stad, som den främsta kommunala aktören på Hangöudd, redan tagit ett flertal steg för att kompensera för bortfallet av industrin, inte enbart för att skapa nya arbetsplatser och arbetstillfällen, utan enligt min hypotes även för att minimera den mentala förlusten och skapa något nytt i stålverkets ställe, både symboliskt och konkret. Detta har synts i stadens retorik i samband med strukturuomvandlingsprocessen. Rummet i form av det stora stålverket hade nämligen en avgörande betydelse för det lilla samhället som en symbol för företagsamhet, som arbetsgivare, för ekonomin och för tron på framtiden.

Själva fabriken stod länge kvar i hopp om en fortsättning, men har åren 2014-2017 rivits och sålts som skrot. Den utvecklingen har en stor betydelse med tanke på nostalgiseringen och identitetsförändringen. Det fysiska minnet, som dessutom hade potential att bli ett industriellt kulturarv, är borta, men ärret kvarstår åtminstone så länge som nostalgin tar sig konkreta uttryck och ingen ny verksamhet tar stålverkets plats.¹⁹ För att motarbeta den negativa utvecklingen köpte staden marken kring stålverket i december 2014. På området planeras nu nya företag och fabriken gamla hamn har blivit stadens nya. Hangö stärker därmed andra identiteter då man förlorat identiteten, stabiliteten och symboliken som stålverket gav. Profilen som en naturnära stad är ett exempel. Den har börjat poängteras allt starkare efter stålverkets konkurs. Därmed är det även intressant huruvida förlusten av stålverket har möjliggjort profiler som inte tidigare var möjliga.

Sammanfattning – Vart är Hangö på väg?

Min forskning ämnar alltså studera spänningen mellan den konkreta processen i att skapa nya arbetstillfällen, och lokalsamhällets koppling, särskilt i och med den konkreta nostalgiseringen, till sin

---

¹⁹ Jämför med Storm och Lars-Eric Jönsson & Birgitta Svensson (red.) *I industrisamhällets slagskugga. Om problematiska kulturarv* (Stockholm 2005).

historia. Det handlar om hur förlorade framtidsvisioner kolliderar med nostalgi i historiemedvetandet, samtidigt som man i nuet är på väg mot något annat. Utopin och nostalgin enbart förstärks om samhället samtidigt står inför ett "missmod i nuet".²⁰ Syftet är även att analysera om och i så fall hur lokalsamhället bygger en brygga från det förflutna till framtiden eller försöker bryta kopplingen, hur historien därmed brukas. Hur ser arbetarna på förändringen, blickar de tillbaka, hur ser deras förflutna ut, ser de framåt, hur ser deras framtid ut, och vad betyder strukturomvandlingen för dem?

Detta blir samtidigt intressant att relatera till de otaliga begrepp och definitioner vi har för det samhälle som västvärlden lever i idag. Upplever arbetarna att vi lever i ett postindustriellt samhälle, och hur ser de på modernitet och framsteg, koncept som länge styr vår samhällsutveckling? De inneboende risker och starka förändringsmekanismer som kapitalismen omfattar kan i Hangös fall i förlängningen också diskuteras både utifrån geografen David Harveys tankar och sociologen Ulrich Becks teori om risksamhället. Becks risksamhälle omfattar hur det moderna samhället gått från en industriell modernitet där produktionen av rikedom var det dominerande målet till en reflexiv riskmodernitet där det dominerande målet är att hantera risker och uppnå säkerhet.²¹ Har Hangö landat här?

I Finland pågår nedmonteringen av den för de västerländska framstegs- och moderniseringstankarna kanske mest symboliska och betydande industrin, basindustrin, fortfarande. I Finland har processen jämfört med Nordamerika och Västeuropa dessutom börjat uppmärksammas sent. Även om recessionen har inverkat de senaste åren handlar det om en långvarig process som lär fortsätta även under ekonomiskt bättre år. Det globala fortsätter påverka det lokala.

---

²⁰ Peter Aronsson (red.) *Platser för en bättre värld. Auschwitz, Ruhr och röda stugor* (Falun 2009).

²¹ Harvey (1985), Ulrich Beck, *World at risk* (Cambridge 2009) och Beck (2005).

Referenser:

Agnidakis, Paul, *Rätten till platsen. Tillhörighet och samhörighet i två lokala industrisamhällen under omvandling*, Höör (2103).

Aronsson, Peter (red.) *Platser för en bättre värld. Auschwitz, Ruhr och röda stugor* (Falun 2009).

Baumann, Zygmunt, *Liquid Modernity*, Cambridge (2000).

Beck, Ulrich, *Risksamhället. På väg mot en andra modernitet* (Uddevalla 2005).

Beck, Ulrich, *World at risk* (Cambridge 2009).

Bell, Daniel, *The Coming of Post-Industrial Society*, New York (1973).

Bonnett, Alastair, *The Geography of Nostalgia. Global and Local perspectives on Modernity and Loss*, (London 2016).

Cowell, Margaret, *Dealing With Deindustrialization*, London (2015).

Cowie, Jefferson & Heathcott, Joseph (red.) *Beyond the Ruins: The Meaning of deindustrialization* (Ithaca 2003).

Ehrström, Peter, *Från bomull till kunskapsindustri – en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa* (Vasa 2010).

Harvey, David, *The Condition of Postmodernity*, Cambridge (1990).

Harvey, David, *Urbanization of Capital* (Oxford 1985).

High, Steven, *One Job Town*, Toronto (2018).

High, Steven & Lewis, David W., *Corporate Wasteland*, Ithaca (2007).

Holgersen, Ståle, *Staden och kapitalet. Malmö i krisernas tid* (Göteborg 2017).

Isacson, Maths, *Industrisamhället Sverige. Arbete, ideal och kulturarv* (Lund 2007).

Jönsson, Lars-Eric & Svensson, Birgitta (red.) *I industrisamhällets slagskugga. Om problematiska kulturarv* (Stockholm 2005).

Koselleck, Reinhart, *The practice of conceptual history* (Stanford 2002).

Lönnqvist, Bo et al., *Industrisamhälle och arbetarkultur* (Helsingfors 1997).

Mah, Alice, *Industrial Ruination, Community, and Place: Landscapes and Legacies of Urban Decline* (Toronto 2012).

Nye, David E., *American Technological Sublime*, Cambridge (1994).

Penty, Arthur, *Old Worlds for New. A Study of the Post-Industrial State* (London 1917).

Posey, Sean T., *Lost Youngtown*, Charleston (2016).

Schumpeter, Joseph. *Capitalism, Socialism and Democracy*. London (1942).

Storm, Anna, *Post-industrial Landscape Scars* (2014).

Strangleman, Tim, “‘Smokestack Nostalgia’: ‘Ruin Porn’ or Working-Class Obituary: The role of Deindustrial Representation”, *International Labor and Working-Class History* (December 2013).

Källor:

Hagman, Eva, 'Koverhar byter ansikte', Västra Nyland 27.05.2015.

Santonen, Pia, 'Tunga industrin i Koverhar fortsätter', hämtat från:
<https://svenska.yle.fi/artikel/2011/04/26/tunga-industrin-i-koverhar-fortsatter> 19.3.2019.

Tal av stadsdirektör Denis Strandell vid invigningen av minnesmärket över stålverket i Koverhar, utanför stålverkets tidigare port, Hangö, 12.10.2016.